

A C T I T U D E S

DN. BASTIAN DE CARRANZANO
(Falordia)

POR BIZEN D'O RIO

Cuan o sol n'o cuyo amanezer fizó ise-ne a boira que cubriza o lugar de Carranzano, o conchunto de casals y paisache que se beyeba dende o camín a Balbastro, parexeaba uno apunte de cuadro más que un panorama reyal.

Sobre o chuñido conchunto de casals y estrabillas, brincaba a torre d'a ilesia con o campanal y fustaraza que fixaba as oras de bida y muerte d'o lugar.

N'o empedregrau d'os callizos corriba l'umeda rosada da Maitin, solamén pisata por os primers cochos madrugadors as chamineras ascomenziaban a esparcer o fumo, siñal d'a bida d'o lar ande as mullers s'afanaban en adrezar as sopetas d'allo, qu ros omes chintan antis d'o triballo.

A plaza feba uno zerclo quasi perfleuto formau por os casals y que solamén l'ausenzia de cuatro, feban as embocaduras d'os consonantes callizos.

Fren l'ilesia yera casa Escuín ande se beyeba muyto más trachín d'o normal, todas as chens istaban dende a nuey pasata sin chitase ta llit, o amo, o siñor Bastián, yera postrau bitíma d'uno amago que o suyo

corazón biello y muyto triballau por o batuquiar d'a bida no bi-eba podiu superar, n'a suya llit fendole zerclo toda a familia, luitaba con a tozudez caraústica d'er, asperando un esbrunze de bida y clamando por ixa suflina qu'arrimia d'o corazón le feba nezesitar cuan plegó ta ra casa Dn. Babil, o mosén, compay d'as beilatas d'o siñor Bastián n'a casa d'o gasto y ande se chugaban o café n'una partideta de dominó, mientras o mosén trataba de llebase a charrada ta ro tema d'a ilesia, pa fele beyer l'ausenzia d'er toz os domingos n'a misa, ta ixto le respondeba siempre o Siñor Bastián.

¡Dixe as monsergas mosén! ¡Pa quié Dios más de yo!
¡Ni robo, ni mato y... mullers no cato...!

Pero uey benida a dale-ne al amigo y combezín os zagueros auxilios.

Dn. Babil con a esperienzia d'o menisterio y d'as añadas, le dizié a nezesidá de meter a suya alma n'o orden que Dios y la Santa Madre Iglesia manda, ta ro cualo con a boz entrecurtada o muribundo l'espeta que sape bién que no ha feito cosa mala, pero que faiga o que creiga oportuno fer, debán o cualo o mosén besa a estola y ascomenzipia os rezos de preparación.

Fendo redol chunto a ro llar, chuñida a familia, replican con as suyas orazioñs o rosario que lenta-mén desgrana a güela mientras se fá a cozión d'a berdura, rematadas as letanías, as mullers meten a mesa y toz s'apusientan n'era pa dale-ne silenzio a ixe astomago que roña dimpués d'o triballo, a charrada ye parca y se remite ta ro endespensable, cuan a güela leba a capeza y len diz a nuera que por a maitin entienen que fer escosqueo n'os armarios, os güellos s'alcuentran os unos y otros crompendiendo o mensache y t'as capezas de toz plega a remeranza d'o mariu, pay, güelo, qu'en fá poquez diyas sen fué ta siempre.

Por a maitin dimpués d'o almuerzo d'os omes y cuan parten ta ro cambo a fer as fainas diyarias, a seña

Chusefa con a nuera Zilia, puyan por os escaleróns amplos que plegan ta ro sulero primerizo do se troban as chambretas, do baixo a basquiña a güela entresaca o faxuelo d'as claus qu'a nuera güella con intrés y que sape qu'entabia no pué poseyer, ubierta a finestra, al cabo o sol plega a toz os rincóns y d'os güellos d'o ama paize quien escapase-ne dos glarimas, que solamén sapen aturar a reziedá d'a muller aragonesa.

Cuan Zilia baixa d'o granero de dixar o chargón d'a llit pa paralo, s'alcuentra a ra seña Chusefa aturada debán d'o almario ubierto y con una camisa d'o siñó Bastián n'as mans, a faz ye d'espanto.

¡Que ye tiya! diz a nuera con un recroxiu de bella cosa.

Lentamén a seña Chusefa chira sobre os suyos piéz, pero ye ausente, como si beluna juerza exoterica l'aturara o zerebelo,

A nuera dimpués de beyer a faz rebenita d'a güela, l'en cuye a camisa d'as máns y cuan no ye a suya sopresa al beyer unos mascaróns feitos sobre o blango cañímo a modo de cruz.

Rapidamén, fa uno paso aban anque esturdida y ascomenzipia a resacar n'o almario, beyendo que todas as camisas d'o güelo Bastián istán con o síñio d'a cruz feito con mascaróns.

A güela Chusefa, con l'espanto reflechau n'a faz y clabata n'o zentro d'a estanzia, no atura más qu'a izir ¡Dios miyo! ¡Dios miyo!

Zilia se retante poquez apoquez y cuyendole-ne d'os güembros, a fá golber ta ra realiyá d'o momén y reyazionando como muller que ye, alma y bida d'a familia, len díz a Zilia.

No dicas cosa d'o qu'as beyíu astí dica que charremos con Dn. Babil por a maitin.

Y recullendo tò n'o almario, baixan ta cozina pa fer a minchata d'os omes que plegarán ascape d'o cambo, pus as oras s'an pasau apriesa, sin para cuenta d'ero.

Todo ro diya han istau tresbatitas as mullérs,
 os omes prexinan bella cosa y Bastiané no dixa
 de preguntase-ne qu'entiene a suya mullér Zilia
 qu'a istado toda a nuey endando güeltas y más
 güeltas sin dixarle dormir, pero almuerza y
 con os mozos aforan ta ro cambo con a ideya de
 fer o triballo y dixar a preocupación d'as mullérs
 pus al fin y pa postre no seran más que fatezas,
 u cansera d'os diyas pasatos, pero... cuan
 ba pensaroso, no empuede prexinar qu'as
 mullérs istán n'a ilesia ascuitando misa.

Cuan Dn. Babil remata o sagraru mesterio, plega
 Zilia ta sacristiya y len diz qu'a tiya Chusefa
 lo clama t'al confresionario, ande dimpués de
 un poquez o mosén ascuita os autos pasatos y
 quié restale-ne emportanzia, aconsellando a
 seña Chusefa que faiga colada con as mudas de
 Dn. Bastián, pus a ro millor yera er quien
 hizo ixos siños os zagueros diyas, cual si
 prexinara a clamada de Dios.

Por a tardi as mullérs disponen a coladora y
 recullen un poquez de zenisa d'o zeldricón
 baixando todas as mudas, que como o diya
 denantes les-ne sucarran as máns y que espliegan
 n'o corral dimpués de coladas, n'a sogeta
 que ye trabiesera pa iste menister.

Por a matini as mullérs baixan ta cozina y se güellan
 entre eras con a pregunta u deseyo de beyer
 rematau o desasosiego que s'apusienta d'eras
 y como una boz d'orden plegan ta finestra
 a beyer a colada d'o corral.

Más... ¡Cuan gran será o espanto! al beyer
 todas as camisas penchadas d'a sogeta con
 a cruz a modo de muesca n'a parti d'o peito.
 Plegan ta cozina os omes y ras sopas no son
 preparatas, Bastiané por primeriza begata
 carraña con a may y con a suya muller y diz
 que no sape que pansa n'a casa, que paize son

embruxadas, que bella bruxa lis-ne ha chitau
o mal de güello.

A güela con a isprisión cambeada s'esmuye
da cocina con priesa.

¡No yes mas qu'una mala azembla!

S'encara Zilia con Bastiané...

¡Mira si ten-bas deseguida tal cambo si no
quiés qu'aiga matins!

Pero o suyo diseoyo ye qu'a fustaraza d'a ilesia
endé os truazos pa ir a misa y pode-le izir
a Dn. Babil os feitos ocurrius con a colada.

Cuan Dn. Babil se güelbe pa izile a ro pueblo
“Dominus Bobiscum”

Güella as fazes d'a nuera y tiya tristas y solencias
y nota qu'a suya güllada les fá tresbatise n'os
bangos, prexina beluna ocurrenzia mala y fá
a misa mas curteta d'o suyo menisterio.

Cuan as chéns, millor dito as mullérs debotas d'o
lugar s'enban, afora a suya capeza por a puerteta
d'azeso d'o altar y clama a ras dos mullérs ta
sacrestia, plegan esbatalludas y sin dar modo
a ras parabras que s'acrarán dimpués d'a
imposición de silenzio d'o mosén y o dito
¡Que charre una solamén!

Dña. Chusefa len fá relaziόn d'os autos qu'aumentan
as preocupaciόns que teneba Dn. Babil dimpués
de dale-ne güeltas to ro diya pasato a ra capeza,
se mete o bonete y endando unas gambahetas a ro
luengo d'a sacrestíya les-ne diz.

¡Isto ye as nímas! y creygo Dña. Chusefa que
dimpués de leyer ayer uno libro qu'entiengo astí
que se clama y diz tó sobre patrozinio d'os
anchéls y drefensa d'os diables y con conozienzia
direuta d'as ideyas religiosas d'o suyo marito,
creygo ye a suya aníma que clama aduya dende o
purgatorio,

Por ixo antiparte d'as misas gregorianas que le
diz, maitin zelebraremos una misa d'anímas pus
creygo ye o más azertau.

Por a maitin, sin recullir a colada que yera
 estadiza por o sol y dimpués d'ascuitar os
 secallosos chillos de Bastiané, que les habeba
 dito yeran como orates por fer cruzes n'as camisas
 d'o güelo y qu'ixo yera reyise con sorna d'o
 defunto, qu'er como güen fillo no podéba
 acorporar, qu'asperaba beyer as ropas escoscadadas
 cuan golbiera y dimpuestas pa dale-ne a ro mosén
 que güen papel farian a belún probe.

Marchó Bastiané tas estrabillas a recullir os mastos
 charrando por os dién, a ra mesme begata qu'as
 mullérs se güellaban entre eras y Dña. Chusefa len deziba
 a Zilia puyara ta suya chambreta a recullir as
 mantiellas, que no yera cosa de fer asperar a
 Dn. Babil.

Ascuitaron a misa como o trucau u torzido qu'aspera
 a sanera dibina y cuan rematau o sacreficio atrabiesaron
 a plaza con o mosén, camín ta casa, as garras d'a
 seña Chusefa flaquiaban y fué menister aduyase d'a
 nuera pa poder plegar.

A colada pendiba d'a sogeta pero... ¡yera blanga!
 blanga sí, como ixas nieus que se beyeban cubrir
 o puntarrón de Guara.

A seña Chusefa de chenullas sobre o fiemo d'o corral,
 con glarimas n'os güellos deziba sin aturar.

¡Grazias Dios miyo!

¡Yera un ome güeno!